

Власна Його світлості пана гетьмана всієї України канцелярія (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Висвітлюється структура, штати, принцип роботи та завдання Власної канцелярії гетьмана України П.Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.).

Ключові слова: канцелярія гетьмана, Гетьманат, Скоропадський, Полтавець–Остряниця, Палій–Неїло.

Власна канцелярія гетьмана офіційно була складовою його Головної Квартири і структурною частиною гетьманського Штабу. Однак насправді вона являла собою цілком автономну установу з безпосереднім підпорядкуванням особисто Павлові Скоропадському. Відтак значення і роль генерального писаря і очолюваної ним канцелярії у державному (особливо позалаштунковому) житті країни важко переоцінити. З самого початку встановлення Гетьманату діяльність і повноваження вищевказаної інституції визначало (недатоване) «Положення про Власну Його Світлості Гетьмана всієї України канцелярію»¹. Згідно із вищезазначеним Положенням, «Власна ЙОГО ГЕТЬМАНСЬКОЇ СВІТЛОСТИ канцелярія, устанавлюється для прийому прохань та скарг, котрі можуть бути вирішені тільки волею ЙОГО СВІТЛОСТИ[.] Крім того у канцелярії ведуться особисті справи і листування ЙОГО СВІТЛОСТИ і сім'ї» [18,арк.6].

Прийом таких прохань та скарг, а також провадження особистих справ і листування гетьмана, покладалося на «особливу особу», котрій надавалося звання генерального писаря Канцелярії його світлості пана гетьмана всієї України. Генеральний писар призначався гетьманом і підпорядковувався безпосередньо П.Скоропадському й користувався «правом особистої доповіді у встановлені години та поза ними» [18,арк.6]. Крім того генеральний писар мав усюди супроводжувати гетьмана, зокрема у мандрівках, на парадах,

¹ В царській Росії існувала Власна його імператорської величності канцелярія. Втім, не варто за співзвучністю назв вважати гетьманську Власну Канцелярію подібною до царської. Так, наприклад, у складі імператорської канцелярії було III відділення (створене 3 липня 1826 р.), яке стало серцевиною політичних репресій та цензури самодержавства. Так, III відділення Канцелярії складалося з п'яти експедицій, з яких: I експедиція займалася усіма політичними справами – так званими предметами вищої поліції та відомостями про осіб, що перебували під поліцейським наглядом; II експедиція – розкольниками, сектантами, шальшивомонетчиками, кримінальними вбивствами, місцями замкнення та «селянським питанням»; III експедиція опікувалася виключно іноземцями; IV експедиція провадила листування про взагалі усі події, завідувало особистим складом, призначеннями чинів тощо; V експедиція (створена у 1842 р.) займалася спеціально театральною цензурою. Таким чином, як буде видно далі, гетьманська Власна Канцелярія не мала таким широким поліцейських функцій, проте діяльність Власної Квартири гетьмана загалом мала окремі ознаки особистої внутрішньої та зовнішньої розвідки голови Української Держави.

оглядах, виходах, поїздках тощо. Значення посади генерального писаря його світлості набувало особливої ролі ще й завдяки тому, що ця посада могла бути об'єднана з посадою генерального писаря Генеральної ради Військ козацьких. Безпосередньо у роботі генерального писаря, за його бажання, міг брати участь його помічник, який, під час відсутності свого начальника через хворобу чи з інших причин, виконував писарські обов'язки. Генеральний писар Власної його світлості канцелярії користувався також правами товариша міністра і перебував членом Військової державної ради.

Помічники генерального писаря призначалися з подання самого генерального писаря наказом по армії і флоту й користувалися правами командира неокремої бригади. Вони відповідали за правильність ведення справ у Канцелярії та своєчасність їхнього виконання. Офіцери для доручень також призначалися з подання генерального писаря наказом по армії та флоту й користувалися правами командира неокремої частини, а також за вказівкою генерального писаря виконували доручення гетьмана.

На перших порах існування Гетьманату до складу Власної канцелярії гетьмана входили: помічники генерального писаря, офіцери для доручень та інші чини за штатом. При цьому зазначалося, що штати Канцелярії можуть бути збільшені або скорочені лише волею гетьмана. Розподіл же обов'язків між ними і внутрішній розпорядок справоведення в ній встановлювалися інструкцією генерального писаря.

Канцелярія могла приймати на ім'я гетьмана:

- скарги на рішення департаментів Сенату;
- скарги щодо постанов вищих державних установ, проте лише на невідповідний події виклад у постанові, а також коли це підтверджується достовірними доводами;
- скарги на дії та розпорядження міністрів, головноуправляючих окремими частинами та губерніяльних старост, коли такі дії чи розпорядження не підлягають оскарженню за законом перед Сенатом (формулювання було запозичене із ст.1 Тимчасового керівництва установленого Сенатом Російської імперії видання 1892 р. та з ст.171–173 установлення міністерств від того ж року);
- прохання про дарування милостей, в особливих випадках, коли вони не підлягають під дію чинних законів, але за умов, якщо цим не порушуються забезпечені законом інтереси та громадянські права;
- прохання про помилування та пом'якшення участі осіб, що засуджені або відбувають покарання.

Подібні скарги та прохання, що подавалися на ім'я гетьмана, а також визначені на них папери звільнялися від гербового збору. Скарги та прохання повинні були подаватися не інакше, як від імені та за яким підписом прохача, із вказівкою його місця проживання та адреси переписувача (якщо прохання написано чужою рукою). При цьому подання скарг та прохань через довірених осіб допускалося лише у двох випадках:

- 1) якщо в справі беруть участь кілька осіб і всі вони (або кілька з них) уповноважать на це одного з них своєю довіреністю та
- 2) якщо у справах, що стосуються цілої верстви суспільства, або громадської установи, скарга чи прохання принесені законним її представником, який уповноважений на це встановленим порядком.

У скаргах на визначення департаментів Сенату мали бути наведені закони, які прохач вважав порушеними, а також докази та доводи, на яких він визначав своє подання із доданням свідцтва про час оголошення оскарженого визначення або застосування такого до виконання. Якщо ж означене свідцтво до

скарги не було докладене, то на його подання прохачу призначався термін не більше одного місяця. До скарг на постанови вищих державних установ мало бути додано свідоцтво про час оголошення оскарженої постанови або застосування її до чинного виконання.

Гетьманською канцелярією залишалися поза розглядом скарги і прохання, що були подані із порушенням вищенаведених умов, скарги на постанови вищих державних установ, що були подані по витоку чотирьох місяців від часу оголошення оскарженої постанови або з часу застосування її до чинного виконання, а також скарги та прохання, написані непослідовно або без смислового викладу, на клаптиках паперу чи з некультурними висловами.

Крім того, генеральний писар залишав без наслідків, не подаючи на розгляд гетьмана, й перенадсилав у відділи прохань:

- скарги та прохання, що не були передбачені вищевказаними умовами;
- скарги на місця нижчі та середні, а також такі, що були залишені поза розглядом й надійшли повторно, якщо при цьому не наведено нових обставин, підтверджених доказами;
- скарги і прохання на установи нижчого та середнього рангу з приводів, за якими в загальному законному порядку належить звертатися до службового начальства або до встановлених відомств та установ;
- ті скарги, що належать розгляду Ради міністрів про призначення пенсій за особливі службові відзнаки та заслуги прохача;
- прохання службових осіб про будь-які нагороди, що подаються поза відома їхнього начальства;
- скарги на звільнення з посад з подання начальника частини, без пояснення причин;
- прохання про виключення з послужних списків або по атестатах та наказів про відставку відміток і накладених покарань.

Усі решта означених і встановлених вищенаведеними умовами скарг та прохань генеральний писар подавав на розгляд гетьманові, отримуючи від глави держави дозвіл на залишення їх без наслідків або на внесення справ у ту вищу установу, в якій вони були вирішені. Окремі питання, що не могли бути вирішені у законодавчому порядку відповідними установами та інституціями, запрошувалися для розгляду та вирішення самим П. Скоропадським.

У випадкові розгляду скарг і прохань, поданих до Власної канцелярії гетьмана, у Державному Сенаті чи Раді міністрів генеральний писар мав бути присутнім на таких засіданнях². Прохання про помилування та пом'якшення покарань генеральним писарем передавалися на розгляд міністру юстиції (щодо осіб, засуджених судами цивільного відомства) та військовому чи морському міністру (щодо осіб, засуджених військовими або військово-морськими судами). Прохання та скарги по духовному відомству, котрі стосувалися духовних справ та управління православної церкви і підлягали залишенню без розгляду гетьманом, передавалися міністрові сповідань. В особливо поважних випадках генеральний писар запитував у П. Скоропадського повеління на передачу прохання міністру сповідань для гетьмана. Усі прохання передавалися на облік гетьманському господарю.

Рішення й повеління гетьмана з приводу розглянутих ним справ повідомлялися генеральному писареві для доведення до відома та оголошення особам, що подавали скарги або прохання. На вимогу генерального писаря відповідні

2 У передруці (копії) цього документа, що зберігається у ЦДАВО України (Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 6–8), відсутній пункт 21 вищенаведеного Положення, решта ж тексту продовжується далі за поточною (21, 22 і т. д.) нумерацією по списку ідентично наведеному «Положенню».

відомства мали повідомляти свідчення необхідні для розв'язання скарг та прохань і надавати для огляду оригінали справоведення тощо. Прохання про одноразові грошові надання задовольнялися з джерел окремо для цього установлених, а видача на це гетьманом дозволу могла бути зумовлена лише в силу крайньої бідності прохачів з державної скарбниці за попереднім, кожного разу, узгодженні з міністром фінансів та в розмірах визначених на безпосередній погляд особисто П.Скоропадського.

У перший же день державного перевороту (29 квітня 1918 р.), внаслідок якого генерал П.Скоропадський опанував владою в країні, своїм генеральним писарем він призначив Івана Васильовича Полтавця–Остряницю. *Полтавець–Остряниця Іван Васильович (26 вересня 1890–1957)* – український військовий і громадсько–політичний діяч, генеральний осавул. Народився у Суботіві Чигиринського повіту Київської губернії (за іншими даними – у Балаклії під Смілою на Черкащині). Походив з давнього козацького роду. У 1912 р. закінчив кадетську школу в Чугуєві. Випускник Єлисаветградського кавалерійського училища. Учасник Першої світової війни 1914–1918 рр., офіцер російської армії. Штабе–капітан 75 Севастопольського полку.

Сам І.Полтавець–Остряниця з гордістю говорив, що походив із давнього козацького роду запорозького гетьмана Якова Остряниці, провідника протипольського повстання 1638 р. Дехто ставив під сумнів це твердження І.Полтавця, але сам П.Скоропадський в еміграції стверджував: «Я знаю його сім'ю, чому й припущення, що він носить фальшиве прізвище, цілковито невірне, все суцільна нісенітниця. Його мати порядна жінка, що обожнювала свого Ваню й дісно припускала, що він геній... Сам будучи сам кубанським козаком, захоплювався історією України, писав з цього приводу дещо. Під час війни, за словами генерала Рогози, був видатним офіцером, мав усі ордени, включно з георгієвською зброєю. Був відряджений до Петрограда у школу панцерних автомобілів. Тут почалася його політична українська діяльність, яка закінчилася тим, що за Керенського йому довелося утікати з Петрограда на південь» [14,с.83].

В Україні І.Полтавець–Остряниця став одним з організаторів та провідників Вільного козацтва й у жовтні 1917 р. в Чигирині на вільнокозацькому з'їзді був обраний до складу Генеральної ради та наказним отаманом Вільного козацтва. Тоді ж генерала П.Скоропадського було обрано отаманом Вільного козацтва. Вже в еміграції колишній гетьман України засвідчував, що «без сумніву він [І.Полтавець] відіграв роль в цей політичний момент» [14,с.82].

Втім, на той час ці дві особи ще не були знайомі між собою. Знайомство відбулося в жовтні того ж року, але вже після з'їзду, коли І.Полтавець повернувся з Чигирини до Києва. З того часу (жовтень 1917 р.) і аж до падіння Гетьманату в грудні 1918 р. доля тісно пов'язала цих чоловіків. Під час війни з більшовиками І.Полтавець командував одним із українських козацьких загонів, що з–під Житомира наприкінці лютого 1918 р. просувалися на визволення столиці УНР. На початку березня 1918 р. він опиняється у Києві, де живе у готелі спільно із П.Скоропадським та Г.Зеленевським і був одним з найактивніших членів Української народної громади. В обов'язки І.Полтавця входило залучення до лав організації побільше вільних козаків. Саме з І.Полтавцем–Остряницею та Г.Зеленевським П.Скоропадський прибув автомобілем у цирк Крутикова, де відбулося обрання гетьмана України.

В цей день (29 квітня 1918 р) П.Скоропадський призначив І.Полтавця–Остряницю своїм генеральним писарем. Старшина для доручень штабу Запорозького корпусу В.Свтимович дає таку характеристику І.Полтавцю:

«Полтавець–Острияниця – це був великий знавець придворної етикетки й звичаїв – побутовщини з часів давнішої Гетьманщини й під цим поглядом надавався ліпше на Головного Церемонімайстра, ніж на Генерального Писаря» [6]. «Вище середнього зросту, сильно збудований, стрункий, добре вигімнастикований, із рівним носом, із чорно–вогнистими очима, з підстриженою «під гичку» чорно–кучерявою чуприною, з невеличким пушистим вусом, що відтінював гарно вирізані вуста», – змальовував він далі І.Полтавця–Острияницю, додаючи, що «у дорогі кармазини, з безцінною дамаскою при боці, підперезаний дорогим золототканим шалем, у жовтих сап'янцях, на яких мелодійно подзвонюють у підібраних тонах срібно–позолочені, дорогої сніцерської роботи, остроги, стилізовано скопійовані з музейних взірців», І.Полтавець–Острияниця «ніби зіскочив із старого портрета» й був «класичним взірцем українського мужеського типу» [5, с.119–120]. Говорив І.Полтавець українською, «кокетуючи започинаними із старого словництва архаїзмами».

Водночас П.Скоропадський так змальовував свого генерального писаря: «Недурна людина, великий український ентузіаст, гетьманець, надзвичайно честолюбний, авантюрист у повному сенсі цього слова, його можна було підбити на патріотичний захід. Дуже високої думки про себе, дійсно чудово говорив й володів пером і недурно малював. Часто хотів грати роллю йому не по плечу, дуже був підданий лестошам» [14, с.82].

Генеральний писар не мав у гетьмана визначеного часу для доповідей. За словами начальника Штабу гетьмана Б.Стеллецького, роль І.Полтавця–Острияниці, як генерального писаря, «зводилася до складання проекту промов, що виголошувалися гетьманом, різноманітного роду офіційних листів суто національного характеру й взагалі усього того, що мало було б надати діяльності Скоропадського яскраво українське забарвлення й зблизити його з українськими самостійними колами» [24, арк.134].

В тих випадках, коли П.Скоропадському доводилося висловлюватися у справах міжнародного характеру, як наприклад з приводу вбивства у Києві російським есером Б.Донцовим німецького фельдмаршала Г.Айхгорна, проект гетьманського звернення складався І.Полтавцем–Острияницею, а потім в присутності П.Скоропадського обговорювався спільно з міністром закордонних справ Д.Дорошенком, його заступником О.Палтовим та начальником Штабу гетьмана Б.Стеллецьким. Принагідно зазначу, що сам Б.Стеллецький зазначав з цього приводу, що І.Полтавець та Д.Дорошенко завжди прагли внести у слова гетьмана найбільшої ворожнечі з Росією, тоді як він та О.Палтов прикладали усіх зусиль, аби згладити ці стосунки й зробити їх для загальноросійського спрямування не стільки шкідливими [24, арк.134–135]. Тут, зокрема, мається конкретний приклад, коли після вбивства в Києві фельдмаршала Г.Айхгорна російським есером Б.Донцовим, гетьман П.Скоропадський видав підготовлений І.Полтавцем–Острияницею маніфест, в якому між іншим зауважив, що єдиною для нього вітхою є та обставина, що вбивця не є українцем, а зайшла зі сторони людина й що таким чином кров Г.Айхгорна не падає на совість українців.

З 16 червня 1918 р., згідно з наказом військового міністра О.Рогози, увійшов до складу нової Генеральної козацької ради, яка за дорученням П.Скоропадського, мала розробити козацький Статут відповідно до запланованої гетьманом козацької реформи (ліквідація Вільного козацтва й впровадження його як стану та війська на чолі з гетьманом) [17, арк.54 зв.–56], став членом її президії. В жовтні 1918 р. генеральний писар, поряд з почтом

гетьмана, супроводжував П.Скоропадського на II З'їзді хліборобів, що відбувався 15–20 жовтня 1918 р. [2].

Начальник Штабу гетьмана називав І.Полтавця–Остряницю (поряд із самим собою, Г.Зеленевським та О.Палтовим) одним з тих людей, що були найбільш наближені до П.Скоропадського й мали на нього найбільший вплив. Й так вважав багато хто у той час. Проте, як правило, ступінь впливу І.Полтавця на гетьмана значно перебільшувався, а з огляду на вдачу натури генерального писаря, не виключено, що й завищувався ним самим. З цього приводу сам гетьман зазначав, що «ті, котрі зображували його [Полтавця] якимось Бісмарком, жорстоко помилялися, так само, як і багато тих, котрі запевнювали мене, що це мій геній зла», додаючи, що особисто він І.Полтавця–Остряницю «чудово вивчив і, відаючи йому належне, завжди ставився до його доповідей далеко не з тією увагою, яку припускали» [14, с.82].

Разом з тим, П.Скоропадський все ж довіряв І.Полтавцю, хоч і з певною іронією щодо його романтизму та авантюристських нахилів. У своїх спогадах командир корпусу Січових стрільців полковник Є.Коновалець згадував, що під час його переговорів з німецьким командуванням у листопаді 1918 р. І.Полтавець–Остряниця за наказом гетьмана без успіху намагався налагодити контакти з повстанськими військами Директорії [9, с.304].

З 1919 р. І.Полтавець–Остряниця жив в еміграції у Мюнхені (Баварія, Німеччина) [26]. У 1920–х рр. він познайомився з А.Розенбергом. Підтримував з ним приятельні стосунки й на його пропозицію, за неперевіреними відомостями, вступив до нацистської партії. Коли влітку 1921 р. у Відні було створено Українське національне вільнокозацьке товариство (тимчасову Генеральну управу очолив Василь Вишиваний (ерцгерцог Вільгельм Габсбург), І.Полтавець–Остряниця приєднався до нього, паралельно налагоджуючи контакти з російськими монархічними колами. Втім співпраця І.Полтавця з В.Вишиваним продовжувалася лише десять місяців, відтак Українське національне вільнокозацьке товариство на початку 1922 р. через внутрішній антагонізм розкололося.

У січні 1923 р. І.Полтавець–Остряниця у Мюнхені заснував Українське національне козацьке товариство. Від самого початку воно взяло на озброєння «ідеологію націонал–соціалізму, маючи в перспективі застосовувати її в Україні. УНАКОТО вбачало своє призначення у створенні козацької сильної бойової армії, на зразок «ордену» [13, с.172]. «Ми гадаєм, – писав І.Полтавець–Остряниця, – що всякі застереження про наші найскромніші бажання мусять уступити, а на їх місце стати: 1. Націоналізм. 2. Національний соціалізм. 3. Козачество як самооборона нації та 4. Ловка, розуміюча тактику сьоднішнього дня дипломатія, що покривається одним словом – диктатура, і домінація національної народної партії до часу, поки держава буде створена і зможе виявити без каліченої революцією демократії та жидівської меншості свою дійсну волю» [16]. У програмних документах товариства наголошувалося, що саме «демократичні принципи стали основною причиною поразки у Національно–визвольній боротьбі» [12, с.290]. Протягом 1923–1924 рр. видавав газету «Український Козак».

1 липня 1926 р. у своєму ж «I–му Універсалі до Українського козацького народу» проголосив себе «Гетьманом і національним вождем всієї України обох боків Дніпра та військ козачих і запорозьких», а потім і диктатором «Української народної козацької республіки».

Нечисленні осередки УНАКОТО діяли на українських землях, в основному, на Волині, однак на початку 1930–х рр. припинили своє існування.

Розробляв проекти створення груп Вільного козацтва у складі Вермахту. 23 травня 1935 р. І.Полтавець–Острияниця звертається до А.Гітлера з листом, в якому виступає з пропозицією про готовність надання своєї організації в розпорядження Німеччини на умовах дотримання нею союзницьких щодо України вимог Брест–Литовського мирного договору. Українське національне козацьке товариство (УНКТ) – 1923–1933 рр., Український національний козацький рух (УНАКОР) – 1935–1945 рр.

Основну роль у створенні цих товариств відіграла група І.Полтавця–Острияниці, які він очолював. Політична позиція його та прибічників змінювалась від монархістсько–елітарної до тоталітарно–елітарної. І.Полтавець–Острияниця проголошував свій рух фашистським і націонал–соціалістичним. Але насправді він був праворадикальним, консервативним, парамілітарним рухом, про що свідчить відсутність расової теорії, визнання православної церкви і її цінностей, відсутність намагань створити однопартійну систему [8]. Авантюризм і владолюбство І.Полтавця–Острияниці призводили до частих конфліктів, чвар, боротьби усередині руху. Він оточив себе ненайкращими представниками неокозацької еліти – І.Орловим, А.Жеребком, Д.Гулаєм та іншими. Наслідком цього був занепад вільнокозацького руху напередодні Другої світової війни. З 1942 р. І.Полтавець–Острияниця відійшов від політичної діяльності й помер 1957 р. у Мюнхені.

Помічником генерального писаря був полковник російської служби, генеральний хорунжий Української Держави *Борис Васильович Палій–Неїло (Палій–Неїлов)* (10 січня 1878 – 5 лютого 1956). Б.Неїло народився с.Неїлівка Костянтинградського повіту Полтавської губернії й походив з дворянської родини. Є.Чикаленко описував його на вигляд як типового російського офіцера, але з рисами запорожця, який добре володів українською мовою [25, с.139]. Закінчив Петровський Полтавський кадетський корпус та 3–тє військове Олександрівське училище за 1–м розрядом (1897 р.). Закінчив Михайлівську артилерійську школу та Ніколаївську академію Генерального штабу. Служив у Івангородській фортечній артилерії, а з 1898 р. – у кадровій батареї 48–ї артилерійської бригади. З 30 грудня 1899 р. – у 13–й артилерійській бригаді. З 31 липня 1903 р. – у 2–й запасній артилерійській бригаді. З 18 липня 1910 р. – у 9–й артилерійській бригаді, що квартирувалася у Полтаві. З 13 липня 1913 р. служив у 12–й артилерійській бригаді (Кам'янець–Подільський), у складі якої брав участь у Першій світовій війні. За бойові заслуги був відзначений кількома орденами (зокрема, офіцерським Георгіївським хрестом) і Золотою Георгіївською зброєю.

У червні 1917 р. звернувся до українського представництва у Москві з проханням перевести на службу до української армії. В 1917 р. брав участь у 1–му та 2–му Українських військових з'їздах. Був обраний до складу Українського Військового генерального комітету (УВГК) на посаду помічника інспектора артилерії. Згодом був призначений командантом українських військових частин на Полтавщині та начальником міського гарнізону. В жовтні 1917 р. його обрали до Генеральної ради Вільного козацтва. Працював у Білій Церкві на посаді помічника генерального писаря та начальника Генеральної канцелярії Вільного Козацтва. Навесні 1918 р. став організатором гарматних частин в українських корпусах. За Гетьманату командував 6–м гарматним полком, служив у залізничній охороні Конопотсько–Бахмацького району, був помічником генерального писаря І.Полтавця–Острияниці і начальника Генеральної канцелярії Українського козачого війська. Зі спогадів В.Андрієвського відомо, що в листопаді 1918 р. під час антигетьманського повстання він активно

поширював (принаймні на Полтавщині) статут нового козацтва, вироблений І.Полтавцем–Остриницею, та гетьманську відозву про організацію козацтва на чолі з П.Скоропадським [1,с.211–212]. Втім, невдовзі підтримав Директорію УНР.

22 січня 1919 р. Б.Неїло був організатор військового параду у Києві на честь Злуки ЗУНР і УНР. У 1919–1920 рр. перебував на командних посадах в Армії УНР. У 1919 р. певний час перебував у Перемишлі. Залишався прихильником гетьманату, як форми влади [25,с.153], і, як свідчив Є.Чикаленко зі слів самого Б.Неїла, «він щиро служив гетьманові, а не Скоропадському, якого вважає за щирого, але не дуже розумного і зовсім безвольного чоловіка», а також «дуже жалкує не за Скоропадським, а за гетьманством і шкодує, що Директорія не посадила на гетьманство замість Скоропадського іншу людину» [25,с.139]. У 1920 р. бере активну участь у боях під Вінницею. 3 липня 1920 р. – генерал для особливих доручень при головному отамані С.Петлюрі. Викладач артилерії у Юнацькій школі.

Після короткого перебування у таборі інтернованих частин Армії УНР у Ланцугі (зокрема в с.Пикуличі), поселився у Перемишлі, де 1928 р. заснував і очолив філію Українського центрального комітету; опікувався колишніми вояками УНР. Згодом організував художню іконописну майстерню «Відродження», у якій працювали 10 художників, колишніх українських вояків, зокрема, П.Ковжун, П.Запорізький, М.Прасіцький та ін. 1934 року Б.Неїло разом із колишнім старшиною Армії УНР П.Запорізьким розмалювали церкву у с.Явірник Руський під Перемишлем у якій був охрещений автор українського гімну Михайло Вербицький. Б.Неїло та його однодумці, до речі, автори розписів й низки інших церков Надсяння

У 1944 р. виїхав до Німеччини, де перебував у таборі переміщених осіб Міттенвальд, обирався отаманом Станиці українського Вільного Козацтва. Наприкінці 1940–х емігрував до США. В Америці брав жваву участь у з'їздах військовиків, зокрема Союзу українських ветеранів, у з'їздах громадських установ та організацій, працював в Союзі українських військових інвалідів та провадив активну діяльність на церковній ниві. Особливої уваги заслуговують його церковні розписи у візантійському та народно–українському стилі, зокрема греко–католицької церкви Святого Миколая в Міттенвальді–Егеркассерне та міттенвальдської автокефальної православної церкви [10,с.3]. Відома, зокрема його стаття в «Українських Вістях» (1947 р.) про Братство кобзарів імені О.Вересая [3]. За рік до своєї смерті в 77–му році життя Б.Неїло все ще бере плідну участь в діяльності Об'єднання бувших вояків українців Америки (ОбВУА), головує на його загальних зборах у Детройті (16 січня 1955 р.) та очолює громадський контроль над фінансовими діями організації [7,с.3]. За рік, 5 лютого 1956 р., Б.Палій–Неїло помер [15;11,с.151–152].

(далі буде)

Список використаних джерел

1. Андрієвський В. З минулого. – Т.2. – Ч.1. – Берлін, 1923.
2. Армія. – 1918. – 8 листопада.
3. Ветеран Палій–Неїло. Ще кілька слів про Братство кобзарів імені О.Вересая // Українські Вісті. – 1947. – №115–116. – 31 серпня.
4. Державний вістник. – 1918. – 14 листопада.
5. Євтимович В. Перше ставлення в гетьмана // За велич нації: У двадцять роковини відновлення Української Гетьманської Держави. – Лв., 1938.
6. Євтимович В. Ставлення в Гетьмана. Уривок зі споминів. – Торонто, 1937.

7. З життя громад і організацій. Детройт, Міш. Загальні Збори Відділу ОбВУА // Свобода (Джерсі Сіті; Нью-Йорк). – 1955. – Ч.26. – 9 лютого.
8. Ідеологія Українського Вільного козацтва «УНАКОР». – Мюнхен, 1936.
9. Коновалець Є. Спомини й уваги // Історія січових стрільців 1917–1919. – Льв., 1937.
10. Кордуба Ф. Борис Палій Неїло. Генерал–хорунжий артилерії // Свобода (Джерсі Сіті; Нью-Йорк). – 1950. – Ч.95. – 26 квітня.
11. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адміралаи. – Львів; – Харків: Сага, 2007.
12. Осташко Т. Український козацький Рух в еміграції (1919–1939) // Український консерватизм і гетьманський Рух. Історія. Ідеологія. Політика. – К.: видавничий центр КДЛУ, 2000.
13. Савчук О. Гетьманський рух у Польщі у 1920–30 рр. // Останній Гетьман. – К.: Академпрес, 1993.
14. Скоропадський П. Спогади. – Київ; – Філадельфія, 1995.
15. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). – К.: Темпора, 2007.
16. Український козак (Мюнхен). – 1923. – 1 березня. – Ч. 1.
17. Центральний державний архів виконавчих органів влади та управління України. – Ф.1074. – Оп.1. – Спр.2а.
18. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 1.
19. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 2.
20. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 6.
21. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 8.
22. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 9.
23. Там само. – Ф. 3293. – Оп. 1. – Спр. 1.
24. Там само. – Ф. 4547. – Оп. 1. – Спр. 1.
25. Чикаленко Є.Х. Щоденник, 1919–1920. – Київ; – Нью-Йорк: Вид–во ім. Олени Теліги, 2005.
26. Bayerisches Hauptstaatsarchiv (BayerHStA). – Ф. МА–103037.

Гай–Ньжнук П.П. Собственная Его светлости пана гетмана всея Украины канцелярия (29 апреля – 14 декабря 1918 г.)

Освещается структура, штаты, принцип работы и задачи Собственной канцелярии гетмана Украины П.Скоропадского (29 апреля – 14 декабря 1918 г.).

Ключевые слова: канцелярия гетмана, Гетманат, Скоропадский, Полтавец–Острияница, Палий–Неїло.

Hai–Nyzhnyk, P.P. Own His lightness of pan of hetman vseya Ukraine office (on April, 29 – on December, 14, 1918)

A structure, states, principle of work and task of the Own office of hetman of Ukraine P.Skoropadskyi, lights up (on April, 29 – on December, 14, 1918).

Key words: office of hetman, Hetmanat, Skoropadskyi, Poltavec–Ostryanicya, Paliy–Neilo.

Власна Його світлості пана гетьмана всієї України канцелярія (29 квітня – 14 грудня 1918 р.)

Висвітлюється структура, штати, принцип роботи та завдання Власної канцелярії гетьмана України П.Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.).

Ключові слова: канцелярія гетьмана, Гетьманат, Скоропадський, Полтавець–Острияниця, Палій–Неїло.

(Продовження. Початок: Гілея: науковий вісник. Спецвипуск. 2011.)

Протягом червня–липня 1918 р. статутний відділ Головного військово–юридичного управління спільно з Власною канцелярією гетьмана підготували проект «Статуту Генеральної Козацької Ради», в якому визначалися її завдання, склад, штатний розклад, адміністративний поділ козацтва та кошти на утримання як самої Ради, так і козацтва загалом. Згідно цього Статуту головними напрямками діяльності ГКР було: «1) Прищеплення серед людності України здорових, з погляду державної вигоди, ідей та поширення Української ідеї Державності методом зразку виключно, себто формування з хліборобів–власників (козаків) організованих військових частин для боротьби з анархічними виступами проти порядку на Україні, під яким–би прапором ті виступи не робилися. 2) Проведення в життя заходів до об'єднання та організації хліборобів України всіма, які матимуться при існуючих обставинах, засобами. 3) Культурно–просвітня праця на місцях» [23].

Канцелярія гетьмана через своє Прес–бюро (завідуючий – Віктор Йосипович Бякін [20, арк. 2; 21, арк. 22]) також здійснювала контроль над виходом періодичних видань (газет, журналів, летючих листків тощо). Прес–бюро гетьманської канцелярії спрямовувало до редакції певного видання запит про штати його співробітників, наклад, партійну приналежність, ідеологічну спрямованість тощо, як, наприклад, це було зроблено 25 травня 1918 р. щодо відомої у той час газети «Нова Рада» [21, арк. 10–10зв.]. В цьому безпосередньому випадкові редактор «Нової Ради» А. Ніковський подав у своїй відповіді детальний звіт, в якому вказав на час, з якого видається газета (25 березня 1917 р.), її реєстрацію у Київському виконавчому комітеті, мову видання (українська), видавця (Товариство для підмоги літературі, науці і штуці), редактора (Андрій Васильович Ніковський), перелік співробітників (були вказані прізвища таких відомих на той час діячів як С.Єфремов, О.Лотоцький, Д.Дорошенко, О.Шульгин, О.Саліковський, Д.Маркович, Д.Донцов, П.Стебницький, В.Прокопович, І.Фещенко–Чопівський, В.Науменко, М.Туган–Барановський, К.Мацієвич, С.Шелухін та ін.), секретарів редакції (О.Кузьминський,

П.Тичина), хронікерів (Ф.Бмунюк, О.Стешенко, П.Іваненко), ціну окремого номера та вартість місячної передплати, коло читачів («здебільшого інтелігенція та культурне селянство»), періодичність та наклад (щоденно вранці, 6 тис. примірників). У звіті також зазначалося, що «Нова Рада» не є партійним друкованим органом, «ведеться в напрямку поступово–демократичному» і до того часу ніяких додатків не видавала [21,арк.6–6зв.].

Подібні звіти подавали до Канцелярії гетьмана й інші періодичні видання, в тому числі й національних меншин (як, наприклад, польські «Przegląd Polski» від 1 травня [21,арк.1] та «Dziennik Kijowski» від 1 червня 1918 р. [21,арк.17–17зв.]). Загалом же, за моїми підрахунками, гетьманською Канцелярією з травня по вересень 1918 р. було перевірено таким чином 1 тис. 587 видань [22,арк.1–40].

Власна Канцелярія гетьмана почала праця над збором та збереженням у своєму Ученому архіві усіх документів, що так чи інакше стосувалися діяльності гетьмана П.Скоропадського. Відтак 17 липня 1918 р. генеральний писарь І.Полтавець–Остриця видав Обіжник (№ 588) «по всім Міністерствам і Відділам Штабу», в якому визначалося: «Усі грамоти, акти і інші документи з оригінальною підписью ЯСНОВЕЛЬМОЖНОГО ПАНА ГЕТЬМАНА ВСІЄЇ УКРАЇНИ, по мінованні в них потреби, належить, не затримуя в цілях їх сховання надсилать для здачі під росписку Завідуючому Ученим Архівом при генеральному Писареві» [19,арк.16]. Подібне розпорядження було продубльоване усіма міністрами у свої підрозділи [19,арк.15].

27 червня 1918 р. з посади начальника Штабу гетьмана було усунено генерала В.Дашкевича–Горбацького, який, за словами самого П.Скоропадського, «достеменно не міг впоратися із цією справою» [14,с.214]. На зміну йому було призначено Б.Стеллецького. При новому керівникові Штабу власну адміністрацію глави Української Держави було більш структуризовано, а гетьманська Канцелярія та її голова (генеральний писар) отримали ретельніше прописані обов'язки та завдання, які були визначені під грифом «Тасмно» у новій редакції «Положення про Головну Квартиру Гетьмана», що 3 серпня 1918 р. була завізована начальником Штабу гетьмана генеральним хорунжим Б.Стеллецьким.

Документ зберігся у двох варіантах у частині, де йдеться про повноваження і обов'язки генерального писаря гетьмана та Канцелярії його світлості. При чому перший примірник – більш ранній (не датований і не засвідчений начальником Штабу гетьмана), проте більш детальний (із додатками штатних розписів) [18,арк.16,53–54зв.], а другий – остаточна редакція основних положень [18,арк.81–117]. Компілюючи обидві редакції ми можемо дізнатися більш детально про завдання та обов'язки безпосередньо службовців Власної канцелярії П.Скоропадського та її штати.

В тасмному «Положенні про Головну Квартиру Гетьмана» від 8 серпня 1918 р. обов'язки генерального писаря, обсяг робіт гетьманської канцелярії та медика визначала глава X (§ 460–480) [18,арк.116–117]. Згідно з новою редакцією «Положення» генеральний писар отримував такі повноваження:

- виконував усе особисте офіційне листування гетьмана та його особисті доручення;
- складав проекти рескриптів;
- представляв гетьманові до нагород підлеглих, чинів що служили при главі держави;
- давав свідчення пресі про життя гетьмана;
- вів чергу наряду чергових при особі П.Скоропадського;

– складав проекти офіційних листів та привітань.

Генеральний писар призначався за безпосереднім визначенням П.Скоропадського наказом по армії та флоту. Підпорядковувався він винятково главі держави й так само лише гетьманові був підзвітним. Як і раніше, генеральний писар мав супроводжувати його світлість у мандрівках, на парадах, оглядах та виїздах. Останній пункт підрозділу про обов'язки генерального писаря підтверджував його керівництво Канцелярією пана гетьмана на правах командира бригади (неокремої) [18, арк. 16, 53–54 зв., 81, 116–117].

Власна Канцелярія пана гетьмана перебувала у безпосередньому підпорядкуванні генерального писаря й виконувала усе особисте, офіційне листування П.Скоропадського під керівництвом та відповідальністю І.Полтавця–Острияниці.

В Канцелярії велися списки й адреси усіх осіб, що входили до складу уряду Української Держави. Два помішники генерального писаря здійснювали листування Власної Канцелярії й несли відповідальність за своєчасне виконання паперів, що до неї поступали; детальніше їхні поточні обов'язки визначалися генеральним писарем. Двоє старшин для доручень виконували розпорядження гетьмана за вказівкою генерального писаря. Вони, також, по черзі, що встановлювалася І.Полтавцем–Острияницею, несли чергування у гетьманському палаці.

Крім того Власна канцелярія гетьмана також провадила такі справи як:

- ведення списків й адрес усіх осіб, що входили до складу уряду;
- виконання проектів одностроїв свити гетьмана та його особистого штабу;
- з проектів креслень організовувалося вбрання гетьманського палацу під час свят, виконувалися також й усі інші доручення з художньої частини, які здійснювались на погляд генерального писаря.

Усі ці обов'язки належали до завідування окремо призначеної особи, якій присвоювалося звання завідуючого художньою частиною.

Відомості про життя П.Скоропадського (після попереднього перегляду їх генеральним писарем) надавав пресі хронікер канцелярії.

Медик пана гетьмана, який призначався за безпосереднім вибором П.Скоропадського наказом по армії та флоту, числився його особистим лікарем у штаті Власної канцелярії й користувався правами корпусного лікаря (з серпня 1918 р. – правами дивізійного лікаря), а його помічник – правами полкового лікаря. В допомогу медику призначалися помічник, класний фельдшер, писар, кур'єр й служитель. Гетьманський медик завідував також амбулаторним приймальним покоєм Головної квартири. Класний фельдшер підпорядковувався гетьманському медику й мав допомагати йому у лікуванні хворих. Листування медика здійснював писар, а кур'єр служив для розсилки та рознесення пакетів медика гетмана.

Принагідно зазначу, що начальник Штабу гетьмана Б.Стеллецький вважав особистого лікаря (медика) гетьмана – полковника Лукашевича – за людину малоповажну і некомпетентну у своєму фахові, за «ескулапа, що втерся у довіру до Скоропадського» й, зокрема, звинувачував, через його медичну непрофесійність і бездарність, у передчасній смерті маленького гетьманича Павла в липні 1918 р. [24, арк. 137]. Попри це, згідно з наказом П.Скоропадського від 6 листопада 1918 р., увійшов до президії нової Генеральної козацької ради, яка за його дорученням мала розробити козацький Статут відповідно до запланованого гетьманом мала козацької реформи (ліквідація Вільного козацтва й впровадження його як стану та війська на чолі з гетьманом) [4]. Додам лише,

що в подальшому Лукашевич став головним санітарним інспектором армії генерала П.Врангеля в Криму.

Справовиробник (діловод) мав допомагати помічникам писаря провадити листування; вів журнал паперів, що надходили до Канцелярії й виходили з неї; приймав надіслані пакети та телеграми і виконував інші доручення по Канцелярії за вказівками помічників генерального писаря. Три машиністки мали здійснювати листування Канцелярії під керівництвом помічників генерального писаря.

Справовиробник, хронікер та завідуючий художньою частиною користувалися правами начальника відділу департаменту і призначалися на посади з подання генерального писаря наказом по армії та флоту [18, арк. 16, 53–54зв., 81, 116–117].

Протягом серпня–вересня 1918 р. генеральний писар наполегливо домагався від начальника гетьманського Штабу Б.Стеллецького розширення штатів підлеглої йому гетьманської канцелярії, підвищення її службовцям заробітної платні та військових звань для окремих чинів. Так, наприклад, власну посаду він пропонував визначати військовим званням генерального значкового чи генерального хорунжого (замість встановлених генерального хорунжого або полковника), а також збільшити річне утримання з 13 тис. 200 крб. до 16 тис. 800 карбованців. Двох помічників генерального писаря пропонувалося підвищити у військовому званні з військового старшини або сотника до генерального хорунжого або ж полковника, а їхню заплатню з 8 тис. 400 крб. збільшити до 13 тис. 200 крб. на рік. Посади двох старшин для доручень, які на рік отримували по 8 тис. 400 крб. кожний, І.Полтавець–Острияниця прагнув замінити одним офіцером, який проте мав би мати чин гетьманського полковника або хоча б військового шташани й отримував би платню у 10 тис. 800 крб. на рік. Посаду старшого діловода ліквідувати, а натомість запровадити оберст старшину для доручень (сотника чи значкового товариша) із зарплатнею у 8 тис. 400 крб. на рік та шостою класою посади. Зробіток завідуючого художньою частиною змінюватися не передбачалося (8 тис. 400 крб. на рік), проте класифікацію його посади пропонувалося змінити із сьомої на більш вищу шосту, а також підвищити його до полковника або військового старшини. У додаток до хронікера (зарплатня – 8 тис. 400 крб. на рік) та трьох друкарниць (із заплатнею у 4 тис. 200 крб. на рік кожна), генеральний писар прагнув увести до штатів гетьманської Канцелярії ще: одного діловода (шоста класа посади із утриманням у 8 тис. 400 крб. на рік), двох писарів (по 3 тис. 600 крб. річної платні кожному), двох кур'єрів та швейцара (з платнею кожному з них по 3 тис. крб. на рік).

Медична частина гетьманської канцелярії, на думку генерального писаря була укомплектована оптимально і якихось штатних змін та підвищення зарплатні не потребувала. Відтак утримання медика пана гетьмана мало залишитися на рівні 12 тис. крб. на рік, його помічника – 10 тис. 800 крб., фельдшера – 5 тис. 400 крб., писаря – 3 тис. 600 крб. та служителя і кур'єра – по 3 тис. крб. на рік кожному. Разом з тим І.Полтавець–Острияниця прагнув домогтися збільшення суми канцелярських видатків для його установи з 3 тис. 600 крб. до 12 тис. крб. на рік [18, арк. 80зв.].

Таким чином, в разі прийняття пропозицій генерального писаря, витрати на утримання усього штату Власної канцелярії гетьмана мали б збільшитися із 124 тис. 800 кр. до 166 тис. 200 крб. на рік (дивись Таблицю №1, де курсивом вказано пропозиції І.Полтавця–Острияниці щодо змін штатів Власної канцелярії П.Скоропадського).

Таблиця 1. Штати Власної його світлості гетьмана України канцелярії (не пізніше вересня 1918 р.)

НАЗВА ПОСАД	Кількість осіб	Річне утримання в карбованцях одному/всім		Класи посад
1) ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАР (генеральний хорунжий або полковник) (генеральний значковий або генеральний хорунжий)	1	16 800 13 200	16 800 13 200	III
2) <u>ВЛАСНА КАНЦЕЛЯРІЯ ГЕТЬМАНА</u> Помішників генерального писаря (військовий старшина або сотник) (генеральний хорунжий або полковник)	2	13 200 8 400	26 400 16 800	IV
Старшина для доручень (гетьманський полковник або військовий старшина)	1 2	10 800 8 400	10 800 16 800	5 V
Діловод Оберст старшина для доручень (сотник або значковий товариш)	1	7 200 8 400	7 200 8 400	VII VI
Завідуючий художньою частиною (полковник або військовий старшина)	1	8 400	8 400	VII VI
Хронікер	1	8 400	8 400	VII
Діловод	1	8 400	8 400	VI
Друкарниці	3	4 200	12 600	
Писарів	2	3 600	7 200	
Відпускається на Канцелярські видатки		3 600	3 600	
Кур'єрів	2	3 000	6 000	
Впускний швейцар	1	3 000	3 000	
3) <u>МЕДИК ПАНА ГЕТЬМАНА</u>	1	12 000	12 000	IV
Помічник його	1	10 800	10 800	
Красний фельдшер	1	5 400	5 400	X
Служитель	1	3 000	3 000	
Писар	1	3 600	3 600	
Кур'єр	1	3 000	3 000	
Одпускається на Канцелярію при генеральному писареві			12 000	
Усього			124 800	

Крім того, зберіглася власноруч намальована І.Полтавцем–Остряницею нова схема (очевидно, що чернетка) структурної будови гетьманської канцелярії. Із неї можна зрозуміти, що генеральний писар передбачав у своєму відомстві 10 структурних підрозділів, які підпорядковувалися б генеральному писареві та двом його поміщикам. Це зокрема:

- Особливий відділ (начальник відділу, помічник начальника (або діловод) й 1 тис. 600 крб. на утримання писарів);
- Канцелярія (начальник, діловод й 1 тис. крб. на утримання писарів);
- Редакційне відділення (начальник, діловод і 3 тис. крб. на утримання писарів);
- Архів (начальник й 2 тис. крб. на утримання писарів);
- Довідкове («Справочне») бюро (начальник, діловод й 1 тис. крб. на утримання писарів);
- Реєстраційний відділ (начальник, діловод й 1 тис. 600 крб. на утримання писарів);
- Бібліотека (начальник і 500 р. на утримання писарів);
- Господарський відділ (начальник, діловод, казначей і 1 тис. 600 крб. на утримання писарів);
- Креслярський відділ (начальник, 3 помічника й 5 тис. крб. на утримання писарів);
- Типографія (10 набірників, 5 друкарів, 5 робітників при машинах, 3 переплітника й 3 розсильних) [18,арк.10].

Б.Стеллецький (який до того ж був ідеологічним антагоністом та особистим суперником генерального писаря у боротьбі за впливи на П.Скоропадського) намагався усіляко перешкодити прагненням І.Полтавця–Остряниці до розширення штатів підпорядкованої йому гетьманської канцелярії й, натомість прагнув її скоротити.

Відтак 3 жовтня 1918 р. генеральний писар І.Полтавець–Остряниця під грифом «таємно» отримав директиву (№280), яку підписали начальники канцелярії та інспекторського відділу Штабу гетьмана, в якій зазначалося:

«Начальник Штабу прохає всіх Начальників Відділів Гетьманської Головної Кватери переробити додаткове Положення про Головну Кватеру та Штати у тих частинах, котрі відносяться до Вашого відання. При цьому Штати повинні бути скорочені до граничної дійсної потреби, зовсім не виходжуючи із вже чільної кількості служачих, а тилькі із огрунтованої, необхідної для діла кількості їх.

При складанні Положення необхідно відрішитися від захоплення зайвих прав та обов'язків, але за те, потрібні права й обов'язки зазначити докладно, підтримуваючись необхідних для життя умов служби й праці всіх відділів Штабу ГЕТЬМАНА – Головної Кватери й опираючися на положення про відділи бувшої Імператорської Головної Кватери.

Перероблення Положення й Штатів повинно бути скінченим к 7-му жовтня, після чого Начальник Штабу припускає об'єднати працю відділів в Загальнім Засіданні під своїм головуванням» [18,арк.1]. В додаток до цього до гетьманської канцелярії також був надісланий проект її штатів.

У відповідь генеральний писар І.Полтавець–Остряниця направив начальникові Штабу гетьмана Б.Стеллецькому новий власний проект штатів гетьманської Канцелярії із супровідною пояснюючою запискою. У ній генеральний писар зазначав, що, розглянувши той проект штатів власної Канцелярії гетьмана, який був укладений службовцями начальника Штабу й

надісланий додатком до його директиви №280 від 3 жовтня 1918 р., він дійшов висновку, «що ВЛАСНА канцелярія у такому стані не може отповідать своему призначенню, як з боку представництва, так і фактичної праці» [18,арк.2]. Генеральний писар, з відчутними нотками роздратування, обгрунтував таке своє твердження наступним: «З боку представництва тому, що у сіх інших відділах, як то, Штаб ПАНА ГЕТЬМАНА, Господар[ський] відділ і інші, як положеніє осіб у рангах, так і платня показана значно більше. Наприклад усі працюючки у ранзі полковників одержують платню по 12 000 карбованців у рік і більше. По ВЛАСНІ канцелярії зараз поими помішниками фактично состоят два полковника: ГЛБОВСЬКІЙ і ЕГОРОВ, а у одержаному проєкті моими помішниками поставлени 2 у ранзі Сотника, або Військового—Старшини з платнею у всього по 8 400 карбованців у рік, – тоб—то рівно зо всіми іншими обер—старшинами. Окрім того у ВЛАСНІ[Й] канцелярії зовсім не передбагано штатами ні жадного писаря, ні жадного кур'ера, ні жадного уборщика, ні швейцара, без которих канцелярія працювати не може. Що торкається до діловодства канцелярії, то я лічив—би, що маючі на увазі постійно поширення переписки, вимогаєме самим житем (що видко з все прогресірующаго числа вступних паперів, – як то: Травень місяць 312 паперів, Червень м[ісяць]. 582, Липень 1043, Серпень 1218, Вересень 1415), ясно що розібраться і виконать таку роботу при зараз існуючих штатах фактично не можливо, і щоб праця не стала зовсім і булаб можливість канцелярії отповідать своему призначенню необхідно затвердити указані мною нище штати» [18,арк.2–23в.]. Нові штати Власної канцелярії гетьмана, І.Полтавець—Острияниця пропонував затвердити відповідно до доданої ним таблиці.

Таблиця 2. Проект штатів Власної канцелярії його світлості ясновельможного пана гетьмана всієї України, вироблений генеральним писарем І.Полтавцем—Острияницею (жовтень 1918 р.) [18,арк.9]

Ч	НАЗВА ПОСАД	Кіль- кість осіб	Річне утримання		Кляси посади	УВАГА
			Одному	Всім		
1	ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПИСАРЬ /Генер.Знач., або Генер.Хор./	1	16800 кар	16800 к.	III	ст. 2 п. к. пох. канцел. П—к.Пох. кан.
2	ПОМІШНИКІВ ГЕНЕР. ПИСАРЯ /Генер. Хор. або полков./	2	13200 кар	26400 к.	IV	Гетьм. Ко- менд. Стр. 1. Поміш. Його
3	ШТАБ—СТАРШИНА ДО ДОРУЧЕНЬ /Полковник або Військ. Стар./	1	10800 кар	10800 к.	5	Гетьм. Ко- менд. Стр. 1. Старш. до докл.
4	СТАРШИНА ДО ДОРУЧЕНЬ /Сотник, Значковий/	1	8400 кар.	84000 к.	6	Теж
5	ЗАВІД. ХУДОЖЕСТВ. ЧАСТИНОЮ	1	8400 кар.	8400 к.	6	

6	ХРОНІКЕР	1	8400 кар.	8400 к.	6	
7	ДІЛОВОД	1	8400 кар.	8400 к.	6	
8	ДРУКАРЩИЦЬ	3	4200 кар.	12600 к.		
9	ПИСАРІВ	2	3600 кар.	7200 к.		
10	КУР'ЕРІВ	2	3000 кар.	6000 к.		
11	УБОРЩИКІВ	1	2400 кар.	2400 к.		
12	ШВЕЙЦАРІВ	1	3000 кар.	3000 к.		
13	ВІДПУСКАЄТЬСЯ НА КАНЦЕЛЯРІЮ У РІК –	--	12000 кар	12 000 к.		

Отже, І.Полтавець–Остриця, «з боку представництва і справедливости» просив підвищити штатні посади своїх двох помічників до рангу генеральних хорунжих (або полковників) із відповідною платнею – по 13 тис. 200 крб. на рік кожному генеральному хорунжому, або по по 12 тис. крб. – полковникам. Крім того до двох штатних старшин для доручень, генеральний писар прагнув додати ще й посаду штаб–старшини у ранзі полковника з платнею у 12 тис. крб. (або ж військового старшини із платнею у 10 тис. 800 крб. на рік), а також посаду обер–старшини із платнею у 8 тис. 400 крб. на рік [18,арк.2–2зв.].

Новий начальник Штабу гетьмана О.Аккерман, що посів цю посаду з 24 жовтня 1918 р., також був не проти скоротити штати гетьманської канцелярії й намір цей, очевидно, попередньо був узгоджений із самим П.Скоропадським. Відтак, прагнення І.Полтавця–Остриці щодо розширення очолюваної ним гетьманської канцелярії не здійснилися, в тому числі й через пасивне ставлення до таких перетворень самого гетьмана. П.Скоропадський з цього приводу згадував, що генеральний писар «непремінно хотів роздути свою канцелярію у цілу установу, але я її скоротив» [14,с.215]. Проте, незважаючи на таку позицію голови держави, І.Полтавець енергійно продовжував працюю по удосконаленню як штатного складу ввіреної йому інституції, так і її безпосередніх завдань та роботи, що, зокрема, простежується у поданій вище його записці до начальника Штабу гетьмана. Завершити структуризацію і унормувати штати Власної пана гетьмана канцелярії у 1918 р., однак, не вдалося. В листопаді розпочався протигетьманський виступ Січових стрільців на чолі з Директорією, а невдовзі повстанська хвиля і громадсько–політичний безлад унеможливили нормальне функціонування органів державної влади.

Список використаних джерел

1. Андрієвський В. 3 минулого. – Т.2. – Ч.1. – Берлін, 1923.
2. Армія. – 1918. – 8 листопада.
3. Ветеран Палій–Неїло. Ще кілька слів про Братство кобзарів імені О.Вересая // Українські Вісті. – 1947. – №115–116. – 31 серпня.
4. Державний вістник. – 1918. – 14 листопада.
5. Євтимович В. Перше ставлення в гетьмана // За велич нації: У двадцяті роковини відновлення Української Гетьманської Держави. – Льв., 1938.
6. Євтимович В. Ставлення в Гетьмана. Уривок зі споминів. – Торонто, 1937.
7. 3 життя громад і організацій. Детройт, Міш. Загальні Збори Відділу ОБВУА // Свобода (Джерсі Сіті; Нью–Йорк). – 1955. – Ч.26. – 9 лютого.
8. Ідеологія Українського Вільного козацтва «УНАКОР». – Мюнхен, 1936.

9. Коновалець С. Спомини й уваги // Історія січових стрільців 1917–1919. – Льв., 1937.
10. Кордуба Ф. Борис Палій Неїло. Генерал–хорунжий артилерії // Свобода (Джерсі Сіті; Нью–Йорк). – 1950. – Ч.95. – 26 квітня.
11. Литвин М.Р., Науменко К.Є. Збройні сили України першої половини ХХ ст. Генерали і адміралаи. – Львів – Харків: Сага, 2007.
12. Осташко Т. Український козацький Рух в еміграції (1919–1939) // Український консерватизм і гетьманський Рух. Історія. Ідеологія. Політика. – К.: видавничий центр КДЛУ, 2000.
13. Савчук О. Гетьманський рух у Польщі у 1920–30 рр. // Останній Гетьман. – К.: Академпрес, 1993.
14. Скоропадський П. Спогади. – Київ; – Філадельфія, 1995.
15. Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917–1921). – К.: Темпора, 2007.
16. Український козак (Мюнхен). – 1923. – 1 березня. – Ч. 1.
17. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф.1074. – Оп.1. – Спр.2а.
18. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 1.
19. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 2.
20. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 6.
21. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 8.
22. Там само. – Ф. 2469. – Оп. 1. – Спр. 9.
23. Там само. – Ф. 3293. – Оп. 1. – Спр. 1.
24. Там само. – Ф. 4547. – Оп. 1. – Спр. 1.
25. Чикаленко Є.Х. Щоденник, 1919–1920. – Київ; – Нью–Йорк: Вид–во ім. Олени Теліги, 2005.
26. Bayerisches Hauptstaatsarchiv (BayerHStA). – Ф. МА–103037.

Гай–Ныжнык П.П. Собственная Его светлости пана гетмана всея Украины канцелярия (29 апреля – 14 декабря 1918 г.)

Освещается структура, штаты, принцип работы и задачи Собственной канцелярии гетмана Украины П.Скоропадского (29 апреля – 14 декабря 1918 г.).

Ключевые слова: канцелярия гетмана, Гетманат, Скоропадский, Полтавец–Острияница, Палий–Неїло.

Наі–Nyzhnyk, P.P. Own His lightness of pan of hetman vseya Ukraine office (on April, 29 – on December, 14, 1918)

A structure, states, principle of work and task of the Own office of hetman of Ukraine P.Skoropadskyi, lights up (on April, 29 – on December, 14, 1918).

Key words: office of hetman, Hetmanat, Skoropadskyi, Poltavec–Ostryanicya, Paliy–Neilo.